

---

Danko  
POLŠEK

# STAVOVI JAVNOSTI PREMA ZNANOSTI I ZNANSTVENOME RAZVOJU U HRVATSKOJ

IZ OBLASTI

POSREDOVANJE

# STAVOVI JAVNOSTI PREMA ZNANOSTI I ZNANISTVENOME RAZVOJU U HRVATSKOJ

U ob  
logij  
nih  
istra  
ank  
razv  
tani  
vats  
uzor  
Naj  
a u  
od

-

-

-

-

-

za  
i d  
ni  
lat  
vo

U okviru istraživanja »Društvena procjena znanosti i tehnologije« tijekom veljače i ožujka 1997. godine Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, tada Institut za primijenjena društvena istraživanja iz Zagreba u deset je gradova Hrvatske proveo anketu o stavovima javnosti prema znanosti i tehnološkom razvoju.<sup>1</sup> Riječ je o pilot-istraživanju na uzorku od 181 ispitanika. Uzorak je bio ograničen na zaposlene stanovnike Hrvatske; stoga dob ispitanika varira između 19 i 56 godina. U uzorku je bio podjednak broj muškaraca (50,3%) i žena (49,7%). Najviše je bilo ispitanika bez djece (40,3%) i s dvoje djece (38,1%), a u imovinskoj kategoriji od 1.000-2.000 Kn (35,9%) odnosno od 2.000-3.000 Kn (44,8%) mjesečno.

Ovdje donosimo neke podatke obrade pilot-istraživanja.

Ciljevi pilot-istraživanja bili su sljedeći:

- utvrditi kako građani Hrvatske ocjenjuju dosadašnje rezultate znanosti u Hrvatskoj;
- ispitati bi li bili spremni prihvatiti radikalno tržišni model u području znanosti, tehnologije i obrazovanja, odnosno koji bi model, naime državnog ili tržišnog financiranja znanosti, radije prihvatili;
- ispitati koje bi ciljeve, prema njihovome mišljenju, trebala ostvarivati znanost i tehnologija u Hrvatskoj, i kako bi se stanje u znanosti trebalo poboljšati;
- ispitati koje bi sektore znanosti radno sposobni građani Hrvatske najradije financirali;
- ispitati zamjerke radu znanstvenika i znanstvenih političara.

Krenuli smo od »nulte-hipoteze« da građani Hrvatske nisu zadovoljni dosadašnjim rezultatima znanosti i tehnologije, i da bi prihvatili model »samofinanciranja« znanosti, tj. tržišni model, koji podrazumijeva samostalno odlučivanje djelatnika o tome hoće li financirati znanost (i tehnološki razvoj) ili ne.

Naše pilot-istraživanje opovrgnulo je obje »nulte« hipoteze. Naime, prema tablici 1, u skali od pet ponuđenih odgovora, 41.4% ispitanika smatra da su dosezi i postignuća znanosti u Hrvatskoj »srednji«, a 25.4% da su »dobri«. Samo 6% ispitanika odgovorilo je da su rezultati »vrlo dobri«, a samo 3,3% da su »vrlo slabi«. Iz toga možemo zaključiti da obrazovani, zaposleni građani Hrvatske, prema našoj anketi, nisu nezadovoljni stanjem u znanosti.

TABLICA 1  
Kakvi su dosezi i dostignuća  
znanosti u Hrvatskoj

|            | N  | %    |
|------------|----|------|
| vrlo slabi | 6  | 3.3  |
| slabi      | 34 | 18.8 |
| srednji    | 75 | 41.4 |
| dobri      | 46 | 25.4 |
| vrlo dobri | 11 | 6.1  |
| ne znam    | 9  | 5.0  |

Opovrgnuta je i druga »nulta hipoteza«. Iz tablica 2 i 3, vidljivo je da je na pitanje »Treba li znanost prepustiti tržištu?«, 26% ispitanika odgovorilo potvrdno, 50.8% niječno, a 21.5% je odgovorilo da ne zna. Isto tako, na pitanje, na koji bi se način trebala ostvarivati znanost u Hrvatskoj, 34,3% ispitanika odgovorilo je: »u skladu s državnim interesima i s jakom državnom potporom«, a 37% da »općenite interese znanosti treba uskladiti s državnim interesima«. S druge strane, opciju »neovisno o državnim interesima i bez državne potpore« zaokružilo je 5,5% ispitanika; opciju »samo od države neovisni razvoj znanosti može biti opći interes« zaokružilo je 16,6% ispitanika, a nije se izjasnilo 6,6% ispitanika.

TABLICA 2  
Kako bi trebalo ostvarivati  
znanost i tehnološki razvoj?

|                                                          | N  | %    |
|----------------------------------------------------------|----|------|
| U skladu s državnim interesima i jakom državnom potporom | 62 | 34.3 |
| Neovisno o državnim ciljevima                            | 10 | 5.5  |
| Usklađeno s državnim ciljevima                           | 67 | 37.0 |
| Općenito neovisno o državi                               | 30 | 16.6 |
| Ne znam                                                  | 12 | 6.6  |

TABLICA 3  
Treba li znanost  
prepustiti tržištu?

|         | N  | %    |
|---------|----|------|
| da      | 47 | 26   |
| ne      | 92 | 50.8 |
| ne znam | 39 | 21.5 |

S obzirom na te rezultate pomalo je iznenađujuća činjenica da se 44.8% ispitanika izjasnilo da bi radije sami odlučivali o investicijama u znanost, umjesto da se to radi preko

poreznog sustava. Međutim, rezultat nije uvjerljiv, jer je istodobno 40.3% ispitanika reklo da bi sustav financiranja znanosti prepustilo državi.

Očekivali smo da će imućniji slojevi biti skloniji i potpunom prepuštanju znanosti tržištu. Međutim, dobiveni podaci to ne potvrđuju.

| imovinska kategorija | znanost prepustiti tržištu |    |         |
|----------------------|----------------------------|----|---------|
|                      | da                         | ne | ne znam |
| >1000                | 3                          | 3  | -       |
| 1000-2000            | 20                         | 25 | 20      |
| 2000-3000            | 17                         | 47 | 15      |
| 4000-5000            | 4                          | 11 | 1       |
| 5000>                | 2                          | 5  | 1       |

Kao što je vidljivo iz tablice 4. u svim dohodovnim kategorijama, posebno onima između 2.000 i 4.000 kn mjesečno, vrlo je jako izražen stav protiv tržišne orijentacije u znanosti. Najjači stav protiv tržišta u znanosti izražen je među visokoobrazovanim ispitanicima, tj. najvjerojatnije onima kojih se to najviše tiče. U kategoriji visokoobrazovanih, 60.9% se izjasnilo protiv tržišta u znanosti, dok je samo 21.9% bilo »za«. U oba slučaja (i u dohodovnoj kategoriji i u kategoriji stručne spremlje) riječ je o istim slojevima.

| stručna sprema | znanost na tržištu |    |         |
|----------------|--------------------|----|---------|
|                | da                 | ne | ne znam |
| OŠ             | 2                  | 3  | -       |
| SSS            | 27                 | 39 | 26      |
| VSS            | 18                 | 50 | 13      |

Najkraći zaključak takvih odgovora jest da građani Hrvatske općenito ne žele znanost prepustiti tržištu, i da ne bi podržali radikalnu reformu znanosti prema tržištu ili privatizaciju u tome sektoru. Oni i dalje očekuju od države upravljanje ili jaku financijsku podršku za znanost i tehnologiju. Istodobno, prema našem uzorku, mogli bismo također reći da su njihovi stavovi o znanosti pomalo zbrkani i neodređeni. Ne možemo naime objasniti rezultat prema kojem bi veći broj ispitanika radije financirao znanost izravno, putem poreznih olakšica, umjesto putem obaveznog poreza.

3. Na pitanje »Ima li u Vašem poduzeću potrebe za znanstvenim i tehnološkim istraživanjima?«, 54,1% ispitanika odgovorilo je potvrdno.

4. Dojam o relativno površnom razmišljanju o znanosti i tehnologiji, odnosno o nedosljednosti prilikom zahtjeva da država ima glavnu ulogu u financiranju, a da pri tome ne odlučuje o znanosti (premda, sjetimo se, golema većina sma-

Darko Polšek  
Stavovi javnosti prema  
znanosti i znanstvenome  
razvoju u Hrvatskoj

TABLICA 4  
Kombinacija odgovora »prepustiti znanost tržištu« i imovinskih kategorija

TABLICA 5  
Kombinacija odgovora »znanost na tržištu« i stručne spremlje

tra da znanost mora biti u skladu s državnim ciljevima), potvrđuje se i činjenicom da je unatoč vrlo jasnom etatičkom stavu prema znanosti, 63% ispitanika na pitanje »Smatrate li nedavne štrajkove znanstvenih i prosvjetnih radnika opravdanima?« odgovorilo potvrdno, dok je samo 17,1% bilo protiv. Naše je uvjerenje naime bilo da prepuštanje stvari državi (u znanosti kao i u prosvjeti), samorazumljivo implicira državno odlučivanje i o plaćama i o načinu rada. Međutim, to se naše uvjerenje pokazalo pogrešnim. Građani Hrvatske doduše smatraju da država treba odlučivati, da ciljevi znanosti (i prosvjete) trebaju biti državni ciljevi ili s njima usklađeni, ali istodobno, kada je riječ o štrajkovima, sasvim jasno podržavaju ciljeve samih znanstvenika ili prosvjetara.

Isti dojam stječe se i analizom (otvorenih) odgovora na pitanje: »Imate li Vi osobno neki prijedlog kojim bi se mogla unaprijediti znanost i tehnologija u Hrvatskoj?«. Od onih ispitanika koji su odgovorili na to pitanje, velika je većina odgovorila »da je potrebno više novca«.

5. Na pitanje »Kada biste mogli odbijati određeni dio poreza, za što biste izdvajali te olakšice?«, dobili smo veće frekvencije za izdvajanja za prosvjetu i znanost, ali nažalost te podatke ne možemo pravilno vrednovati zbog pristranosti ispitivanja: kako je tema ankete bila znanost, bilo je relativno logično da će relativna većina ispitanika odgovoriti da bi radije izdvajala porezne olakšice za prosvjetu i znanost.

TABLICA 6  
Za što biste odvajali dio  
poreznih olakšica?

|           | N  |
|-----------|----|
| kultura   | 34 |
| sport     | 24 |
| prosvjeta | 56 |
| znanost   | 71 |

6. Građani Hrvatske nemaju posebno diferenciran stav o tome koje bi posebne znanstvene discipline trebalo favorizirati. Frekvencije za »neopravdano zapostavljene znanstvene discipline« izgledaju ovako: prirodne znanosti (39), društvene znanosti (27), medicinske znanosti (32), tehnološke znanosti (46), humanističke znanosti (32).

7. Ne postoje značajne korelacije navedenih odgovora s obzirom na dohodak, stručnu spremu ili broj djece.

### Zaključak pilot-istraživanja

Voditelji znanstvene politike u Hrvatskoj, sudeći prema stavovima naših ispitanika, mogu biti zadovoljni. Na nekom referendumu građani bi im dali *placet* za odlučivanje u sektoru znanosti, tehnologije (a vjerojatno i prosvjete). Građani

Hrvatske ne smatraju rezultate znanosti u Hrvatskoj jako lošima. Oni ne misle da bi i znanost, poput ostalih sektora društvenoga života, trebala biti izložena tržišnoj utakmici, što državnim rukovoditeljima u sektoru znanosti daje gotovo odriježene ruke za odlučivanje. Možda bi najkraće trebalo reći: građani Hrvatske, prema našem ograničenom uzorku, uopće nemaju diferencirani stav o znanosti u Hrvatskoj. Jedino smatraju da ona mora biti u skladu s državnim ciljevima, i da je država mora njegovati.

Darko Polšek  
Stavovi javnosti prema  
znanosti i znanstvenome  
razvoju u Hrvatskoj

<sup>1</sup> Zahvaljujem studentima treće godine Hrvatskih studija za anketiranje u gradovima Hrvatske, a kolegama Vlatki Venos i Stanku Rihtaru za unos i obradu podataka.

## ZAHVALA